

Harbo - Eklunda

Ett gränsmärke

Dokumentation av en nypåträffad fornlämning

RAÄ 260
Harbo-Eklunda 1:11
Harbo socken
Västmanland

Christina Svensson

Innehållsförteckning

Inledning och bakgrund	3
Topografi och fornlämningsmiljö	3
Undersökningresultat	5

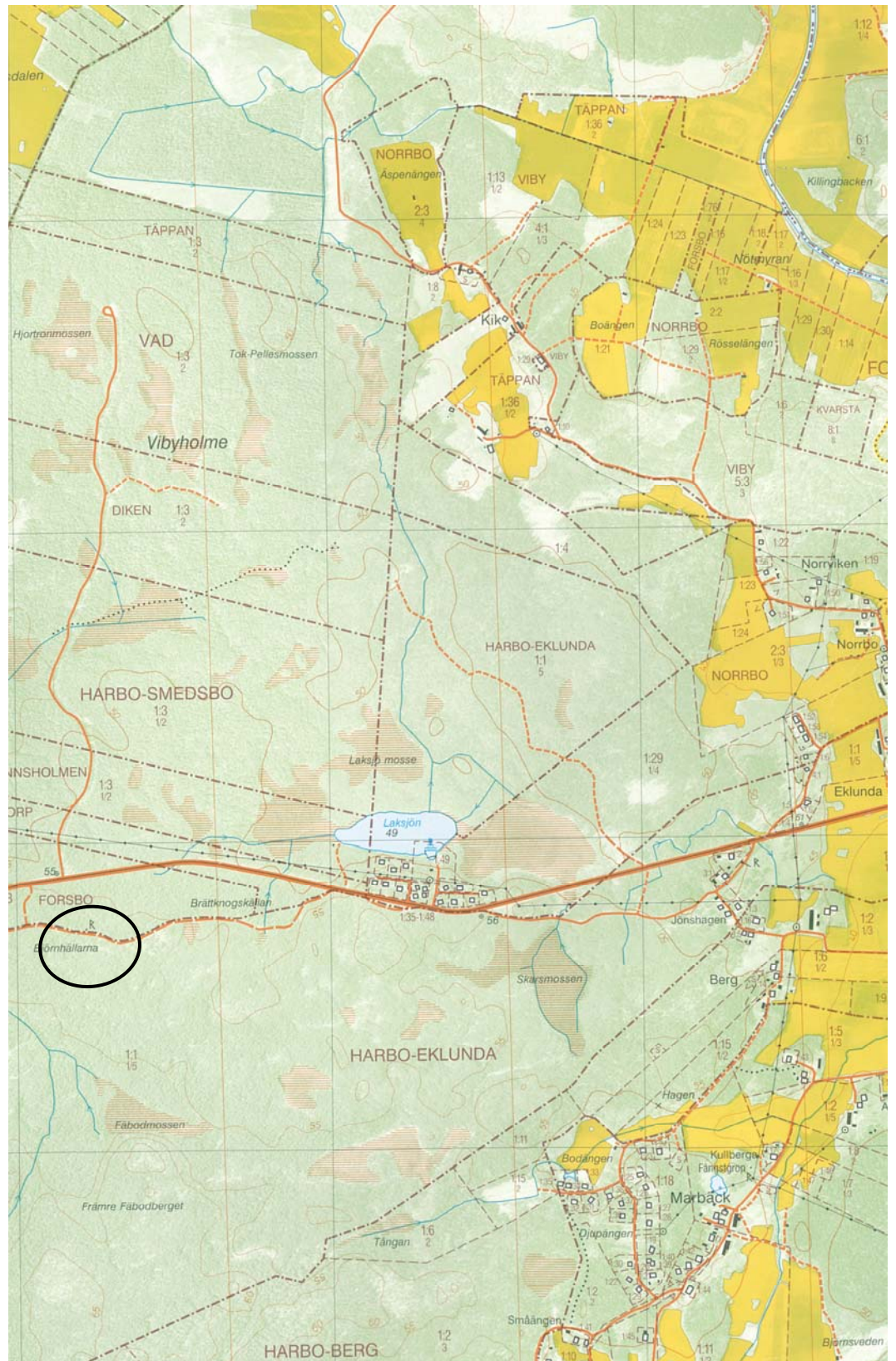
Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tfn: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2006.

Omslagsfoto: Gränsröset fotograferat från väster. Foto: Christina Svensson.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN 10: 91-85591-25-4
ISBN 13: 978-91-85591-25-1

Figur 1. Platsen för gränsmärket markerat med en ring. Strax utanför kartbilden i öster ligger sambället Harbo. Från Gula kartan Harbo 12H:2. Skala 1:20 000.

Inledning och bakgrund

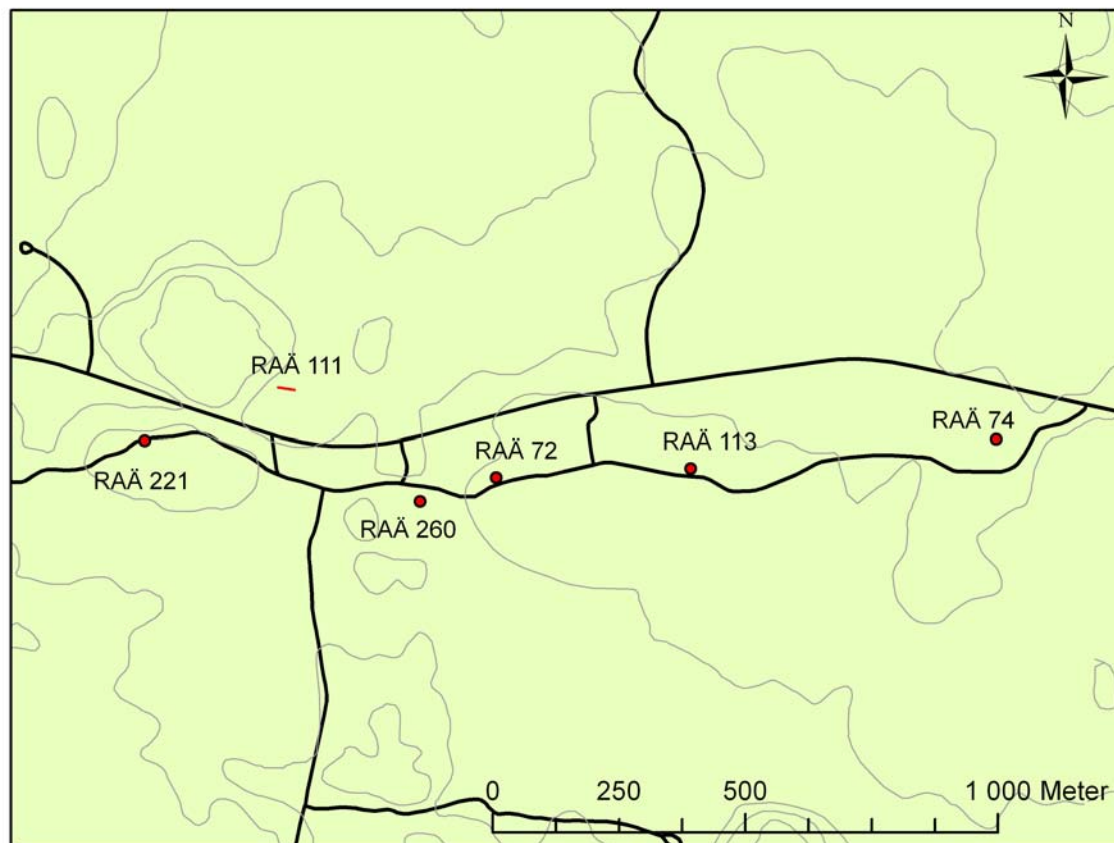
På fastigheten Harbo-Eklunda 1:11 finns sedan tidigare ett täkttillstånd. I det tillståndet har Länsstyrelsen inte haft någon erinran angående täktverksamhet ur fornlämnings synpunkt. Den nya fastighetsägaren har dock observerat en fornlämning på fastigheten, ett gränsmärke. Med anledning av detta beslutade Länsstyrelsen att Västmanlands län museum, kulturmiljöavdelningen, skulle undersöka och dokumentera gränsmärket (Länsstyrelsens beslut dnr 431-2285-05, daterat 2005.04.27). Länsstyrelsen bekostade arbetet med medel ur anslaget 28:26/2005. Undersökningen och dokumentationen utfördes av Christina Svensson den 21 juni 2005. Fältarbetet genomfördes i Västmanlands läns museums regi. Sedemera har rapporten sammanställts av Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen.

Topografi och fornlämningsmiljö

Harbo-Eklunda är beläget i Harbo socken, Heby kommun, i nordöstra delen av Västmanlands län. Gränsmärket är beläget i skogsmark på ungefär 50 och 55 meter över havet. Norr om gränsmärket slingrar en grusväg fram i öst-västlig riktning, vilken utgör den äldre landsvägen. Norr om landsvägen ligger den nya vägen, väg 863. I grusvägens östra sträckning finns ytterligare lämningar med anknytning till vägen. Österut finns ett vägmärke i form av en milstolpe. Den är av gjutjärn med inskriptionen "1/2" (RAÄ 72:1). Öster om denna finns ett vägmärke i form av en väghållningssten av rödaktig granit. Stenen har inskriptionen WIBY 1819 under en pekande hand i relief (RAÄ 113:3).

I närheten finns även en källa med tradition (RAÄ 74:1). Uppteckningen beskriver hur lantbrukare Werner Karlsson och hans fru träffat en gumma vid källan. Många år senare såg han gumman igen när hon dikade nära källan, varpå hon försvann strax efter det han sett henne. I uppteckningen framgår inte om det rör sig om en gumma som bodde i närheten eller om det rör sig om ett övernaturligt väsen.

Västerut finns ytterligare ett gränsmärke, registrerat som ett råmärke (RAÄ 221:1) och i nordväst finns en lämning efter en träindustri i form av såglämningar (RAÄ 111:1). Den utgörs bland annat av en fördämningsvall och en kallmur.

Figur 2. Registrerade fornlämningar i närområdet, markerat på digitala fastighetskartan. Skala 1:15 000.

Vid en översiktlig genomgång av äldre kartmaterial på Lantmäteriet framkom inte någon tydlig markering av ägandegränser till vilken detta gränsmärke kan knytas. Inom ramen för detta projekt görs inga ytterliggare fördjupade studier för att få fram gränsmärkets ålder. Däremot finns uppgifter från slutet av 1600-talet att ett gränsmärke skulle bestå av ett fundament av sten med en 1 aln hög sten placerad ovanpå, vilket detta gränsmärke uppfyller (Tapia Rojas och Andersson).

För Västmanland finns, utöver fornminnesinventeringen, en genomgång av länets milstenar genomförd av Åke Boman samt Karin och Sixten Thorén. De har sökt rätt på milstolpar utmed länets många vägar. Utmed väg 863, som löper strax norr om gränsmärket, har de påträffat fyra stycken milstolpar med 2700 meters mellanrum.

Undersökningsresultat

Målsättningen var att dokumentera gränsmärket. Det utfördes genom att lämningen mättes, beskrevs samt fotograferades. Gränsmärket bestod av en rest sten med ett fundament. Fundamentet var uppbyggt av 2-3 lager sten och var cirka 1,6 x 1,8 meter stort och 0,6 meter högt. Stenarna var samtliga oregelbundna till formen och upp till 0,5 meter stora. I fundamentets mitt var en rest sten placerad, cirka 0,6 meter hög (1 aln) räknad från fundamentets översta lager. Den resta stenen var 0,3 x 0,4 meter i basen och 0,16 meter i toppen. Stenmaterialet var granit med röda inslag. Det fanns inga synliga inskriptioner på den. Gränsmärket är inrapporterat till FMIS och har erhållit identifikationsnummret RAÄ 260, Harbo socken.

*Figur 3, överst.
Gränsmärket fotograferat från norr.
Dumpmassorna i bakgrunden utgör
den norra begränsningen för
bergtäkten.
Foto: Christina Svensson.*

*Figur 4, nederst.
Mittstenen fotograferad från väst.
Foto: Christina Svensson.*

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Digitala fastighetskartan.

Gula kartan Harbo 12H:21, skala 1:20 000.

Historiska kartor över området via Lantmäteriets webbtjänst;

Generalstabskartan från 1857.

Ekonomisk karta, 112H2e, från 1959.

Socken kartor och skifteskartor över området.

Litteratur

Boman, K & Thorén K & S. 1979. Förteckning över milstolpar och minnesstenar i Västmanlands län. I: Västmanlands läns museums och Västmanlands fornminnesförenings årsskrift 1979. Västerås.

Rojas, J T & Andersen, E. 2005. Gamla gränsmärken i Rasbo socken. Inventering och konstruktionsanalys i förhållande till 1734 års lag. Agrarhistorisk landskapsanalys, uppsats 2005. SLU Uppsala.

Tekniska och administrativa uppgifter

Västmanlands läns museums dnr	050062
Kulturmiljöavdelningens projektnr	20-517
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum	431-2285-05, 2005.04.27
Undersökningsperiod	21 juni 2005
Arkeologtimmar	8 timmar
Personal	Christina Svensson
Belägenhet	Harbo-Eklunda 1:11
Ekonomisk karta	12H 2e
Koordinater	X 6664656, Y 1573777
Inmättningsmetod	manuell
Dokumentationshandlingar	Foton förvaras på VLM